

Mercedes Jabardo, directora del centre penitenciari València II

“L'obligació d'un pres no és escapar”

Stuart Rostberg va filmar la peripècia d'un director de penitenciari, Brubaker, que es fa passar per reclus per saber l'estat de la presó. Sense arribar a aquests extrems però amb idèntic ímpetu, Mercedes Jabardo (Alcalá de Henares, 1936), treballa pel respecte dels drets humans dins la presó.

El centre penitenciari València II ha celebrat cent dies, ¿hi ha notat alguna deficiència?

—Clar que n'he notat. Imagina't que posar en funcionament un lloc amb aquestes enormitats requereix un rotatge. Cent dies no són suficients com per a dir que això ha culminat.

—L'aforament, en tot cas, ¿és el que s'havia pensat?

—Estem en els 350 interns; d'ací un mes en tindrem 500; d'ací dos mesos, 650. Això és el nombre ideal, és a dir un per habitació. El que passa és que n'hi haurà més d'un per habitació perquè hi ha una massificació molt forta en tots els altres centres penitenciaris i ens ho hem de repartir. Crec que no doblarem la capacitat del centre, però arribarem als 900 o als 1.000.

—L'obligació d'un pres, ¿és escapar?

—No. És una frase feta. L'obligació d'un pres és trobar-se a si mateix i buscar el camí de la llibertat, que és distint.

—¿La reinserció social és una utopia o és factible?

—És molt difícil, però no impossible. No depèn només de la institució penitenciària, sinó també, i prioritàriament, de la societat. Crec que és possible, no en tots els interns ni molt menys, però sí en un nombre important.

—Una altra frase feta: “la millor escola del delictes és la presó”.

—Sí, i pot ser vàlida per a uns però no per a altres. Pensa que el conjunt d'interns no és homogeni, hi ha persones molt distintes i per a molts el delictes ha estat l'única manera de guanyar-se la vida. I per a aquestes persones és pràcticament impossible parlar de la reinserció. En altres, el delictes ha estat una conseqüència accidental, i per a ells sí que és possible la reinserció.

—Truman Capote, autor que va sovintejar els centres penitenciaris, va constatar que la majoria de condem-

nats a mort portaven un tatuatge. ¿El tatuatge abunda per ací?

—El tatuatge és un signe de determinades capes socials, de les més predestinades a passar per un centre penitenciari. Per tant, els usuaris del tatuatge, dins les presons, són freqüents i majoritaris.

—Dins el centre hi ha un mòdul mixt, explique'm l'experiència.

—Al centre hi ha deu mòduls, cadascun amb vida pròpia, amb tots els serveis necessaris per a viure sense eixir-ne, encara que després hi ha zones comunes de participació. Efectivament, n'hi ha un que és de formació professional de jardineria i horticultura, on intentem un programa de coeducació que ha de ser mixt perquè tenim la convicció que és imprescindible. I està funcionant fenomenalment, sense cap problema.

—¿L'índex d'analfabetisme és molt elevat entre la població reclusa?

—No, no d'analfabetisme. Tenen una característica, en general, que és que els falten habilitats socials. Hi ha gent, per exemple, que no sap utilitzar un telèfon.

—A banda del rebuig social, ¿quina classe de seqüeles deixa haver passat per una presó?

—Són distintes per a cada persona, segons la personalitat i la condemna.

—¿És cert que hi ha gent que es mareja quan torna al carrer?

—Sí, quan una persona du molt de temps dins una presó sense grans espais, el soroll i l'espai produeixen sensació de mareig. A mi m'ha passat, anar pel carrer amb una ex-reclusa i haver-la d'agafar del braç perquè es marejava.

—Vostè, que va estudiar art dramàtic, magisteri, cine..., ¿com va arribar al que fa?

—Perquè necessitava guanyar diners. Urgentment. És una cosa que he d'agrair al meu ex-marit. Em vaig casar, ho vaig fer molt malament, vam ser molt infelços... i jo necessitava una independència econòmica per a afrontar la vida. Re-

corde que un dia, en el meu poble, Alcalá de Henares, vaig veure un anunci que deia: “Sea funcionario de prisiones y gane 12.000 pesetas al mes”. I això vaig fer.

—Després la van expulsar de la presó, ¿no?

—Sí, vaig ingressar en la professió l'any 66, i en les presons hi havia uns altres plantejaments i jo era molt punyetera. Un diumenge el sopar no estava en condicions i la cap de serveis deia que sí, i les recluses van contestar que si era així que se'l menjara ella. Va haver un conflicte i el director va ordenar la reclusió en les cel·les. En aquella època, a pesar de tot, les internes tenien dret a recórrer per les actuacions a la direcció general, i com que algunes de les internes eren analfabetes i no sabien presentar el recurs, vaig dir al director que l'havíem de fer nosaltres. El director em va dir que o me n'anava del seu despatx o cridava la força pública per desallotjar-me. Ell ho va notificar a la direcció general, va venir una inspecció i em van traslladar, per necessitats del servei, a València.

—¿Quins horaris fa la població reclusa?

—A les 7.30 s'avisava per megafonia que és l'hora de la diana. A les 8 s'obren les habitacions i s'efectua el primer recompte. A les 8.30, que ja han pogut dutxar-se i replegar l'habitació, es tanquen els departaments i se serveix el desdèjuni. A les 9, cadascun va a l'activitat que li correspon. Aquestes activitats són de quatre hores pel matí, continuades, i quatre per la vesprada. Quan han acabat l'activitat, aproximadament a les 13.30, pugen a l'habitació per agafar els coberts i van al menjador. A les 14, aproximadament, se serveix el dinar. Dinen i conversen una miqueta, i a les 15 es fa el segon recompte. I descansen fins a les 16, que comencen les activitats. Taller per als que al matí han tingut escola, esports i altres activitats, i escola i esports per als que al matí han tingut taller, fins a les 20. Un quart

te. I descansen fins a les 16, que comencen les activitats. Taller per als que al matí han tingut escola, esports i altres activitats, i escola i esports per als que al matí han tingut taller, fins a les 20. Un quart d'hora després se serveix el sopar. Sopen i tenen temps lliure fins les 21.30, que puguen a les habitacions perquè quinze minuts després han d'estar preparats per al recompte. Després es tanquen les habitacions i ells poden llegir o veure la tele, fins a la 1.30, que es desconnecta la xarxa elèctrica.

—*¿Em pot explicar el menú?*

—Són molt variats i molt bons. Tenim una empresa que es diu Gastronomia Mediterrànea, que confecciona el menú i el supervisa la subdirecció de sanitat. El menjar té una qualitat immillorable, com si fóra un hotel. Sí que hi ha un problema, que els interns estan acostumats al ranxo tradicional, de grans quantitats. Nosaltres, en canvi, hem optat per la qualitat i servim el que poden servir-te en un restaurant. Igual.

—*Tal i com ho diu fan ganes de venir a viure.*

—No, la llibertat és la cosa més important, i perdre-la no es compensa de cap manera.

—*¿Com s'introdueix la droga en un centre penitenciari?*

—Principalment, en el cos. Aprofitant els permisos d'eixida els interns, o en l'anus o la vagina, poden introduir-ne perfectament. Nosaltres fem controls importants dins del que la llei ens permet, però l'única manera de detectar-la són els raigs X i com que produeixen una sèrie d'efectes secundaris en la persona no ho podem fer sempre, ja que depèn de l'autorització del jutge.

—*¿I els objectes punxants, com arriben a les cel·les?*

—Crec que ací no n'hi ha cap, però se'ls fabriquen. La gent és molt hàbil. Fan objectes punxants del filtre d'un cigarret, d'una cullera de plàstic, de qualsevol cosa. Tenen molta imaginació per a això.

—*¿Hi ha tanta violència entre els presos com diuen?*

—Ací, no. Però, és clar, nosaltres no podem arribar a conèixer-ho tot perquè hi ha pactes de silenci entre ells i són molt difícils de trencar. A voltes sí que notes signes exteriors o un clima de por cap a altres.

—*¿Se li ha suïcidat alguna volta un pres?*

—Sí, quan dirigia la presó de dones. No sé què va poder passar. Ho vam passar molt malament. Vam avisar la família

"La presó no pot ser mai una cosa bona, jo sóc partidària de penes alternatives però, ara com ara, no hi ha un altre sistema".

RAFA GIL

i vam parlar amb totes les internes. Vam plorar totes juntes.

—*¿Quin pressupost té el centre?*

—Em fa molta vergonya però no ho sé. No ho sé perquè no hi ha un pressupost inicial, sinó que vas d'acord amb les necessitats que van sorgint. A l'any que ve ja sabré quin pressupost necessitem, però ara no.

—*En tot cas, ¿en què es gasten més diners del pressupost?*

—En seguretat, si parlem de personal. I si no, en sanitat. Tenim interns que reben tractaments de 40.000 pessetes diàries.

—*Perdone'm la ignorància, ¿la població reclusa vesteix com vol o està subjecta a un uniforme?*

—Vesteix com vol. I nosaltres els donem roba: xandalls, texans, camises correntes, caçadores, roba interior... I ells tenen l'obligació de conservar-ho. Tenim un sistema de bugaderia molt bo que funciona dues vegades per setmana: una per a la roba blanca i una per a la de color. I la roba no es mescla perquè cadascú té un sac de malla amb un número.

—*¿Per quina classe de delictes ve la gent ací, majoritàriament?*

—Per delictes contra la propietat. I ara puja molt el delictes contra la salut pública, i després, els delictes contra les persones.

—*¿En alguna ocasió, algun reclus li ha preguntat què és la llibertat?*

—No, però si m'ho preguntara li diria que estar al carrer.

—*Diuen que vostè és molt assem-*

bleària entre els reclusos.

—Sí, els expliquem les coses, sobretot quan arriben. Els expliquem qui som, quina és la nostra manera de treballar i quines són les condicions per poder aconseguir una sèrie de beneficis amb el seu esforç. Després fem reunions de grup, jo no diria assemblees, periòdicament.

—*Hi ha qui assegura que el revestiment de cursos de formació professional i d'innovacions de caràcter mixt i les assemblees només són una pantalla per a camuflar un gran penal.*

—No és una pantalla, però sí que és un gran penal, per la capacitat i les condicions tan sofisticades de seguretat que té el centre. La presó no pot ser mai una cosa bona, però ara com ara no hi ha un altre sistema; el que sí que es pot fer és fer menys dramàtica l'estada en el centre. Jo seria més partidària de penes alternatives.

—*¿De quines?*

—És una qüestió dels legisladors, i hi ha persones molt preparades que ho estudien. Jo crec molt en el treball, perquè l'activitat física fa que no t'obsessiones amb determinades coses i et dona mecanismes per a pagar, econòmicament, el dany ocasionat. No treballs forçats però sí que hi haja l'obligació de treballar amb un salari una part del qual vaja a la persona afectada.

—*¿Ha tingut algun motí?*

—No, mai. Però per qualsevol cosa pot haver-ne un, no és cap mèrit professional.

—*¿Es cert que els presidaris necessiten molts diners?*

—No és que els necessiten, sinó que pel fet d'estar molt limitats i sense grans horitzons tenen aquesta necessitat psicològica. Aleshores, consumeixen grans quantitats de cafè, de pastissos, de refrescos i de tabac.

—*¿Els diners circulen pel centre?*

—No, tenim un sistema de targetes magnètiques de crèdit que poden introduir-se en les màquines de productes sòlids (iogurts, flams, pastissos), en les de tabac, les de cafè i infusions i les de refrescos. Ells, per tant, no necessiten diners. Disposen d'una targeta que va recarregant-se setmanalment amb els seus ingressos i els que depositen els seus familiars.

—*¿Quants diners poden gastar a la setmana?*

—Cinc mil pessetes.

—*Suprimites els diners, ¿les màfies internes funcionen a base de tabac, cafès i pastissos?*

—Estic en condicions d'assegurar que ara mateix no hi ha màfies internes.

—*¿Grapos o etarres, n'hi ha en el centre?*

—No, i espere que continuem així. Però no depèn de mi.

—*¿I sida?*

—Moltes vegades es confon la sida amb els portadors d'anticossos. De potadors sí que n'hi ha, perquè la proporció de toxicòmans és gran.

Miquel Alberola